

- web.elte.hu/index_CA.html [27-10-2015] <http://dialnet.unirioja.es/descarga/libro/559816.pdf>. [27-10-2015]
- MORVAY, Károly (2012): *Els bons usos es perden*. Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià. Barcelona: IEC, Publicacions de la Presidència, 37. [Versió corregida i ampliada amb una introducció detallada].
- SOLÀ, Joan et al., dir. (2002): *Gramàtica del català contemporani*, 3 vol. Barcelona, Editorial Empúries.
- TORRENT, Aina et al. (2013): «La clasificación de las unidades fraseológicas idiomáticas». *Estudios Románicos* [Institut d'Estudis Catalans], Vol. 35, 27-68.
- ZULUAGA, Alberto (1980): *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. «*Studia Romanica et Linguistica*» 10, Francfort-Berna-Cirencester, Peter D. Lang ed.

DIÉMOZ, Federica / AQUINO-WEBER, Dorothee (ed.) avec la collaboration de Laure GRÜNER et Aurélie REUSSER-ELZINGRE (2014): «*Toujours langue varie ...*». *Mélanges de linguistique historique du français et de dialectologie galloromane offerts à M. le Professeur Andres Kristol par ses collègues et anciens élèves*. Ginebra: Droz (Recueil de travaux publiés par la Faculté des Lettres et Sciences humaines, 59). X + 381 p.

Andres Kristol ha estat durant més de vint anys professor a la Universitat de Neuchâtel (Suïssa); professor d'una càtedra amb dues denominacions (dialectologia i d'història de la llengua francesa), que heretà de les dues càtedres a mitja dedicació dels seus predecessors, Pierre Knecht i Zygmunt Marzys. Aquest doble vessant per la dialectologia gal·loromànica i la història de la llengua francesa és l'eix que estructura aquesta miscel·lània d'homenatge amb motiu de la jubilació del professor Kristol. Així ho expliquen les editores en l'«Avant-propos» (p. VII-VIII), on recorren ràpidament els aspectes biogràfics i del mestratge de l'homenatge i també en la «Présentation» (p. IX-X), on resumeixen breument les quatre parts en què es divideix el volum i els articles que les componen.

Ja dins del gruix de les contribucions però amb un caràcter especial que la fa obrir el volum, s'hi troba l'evocació de Zygmunt Marzys (p. 1-2), el predecessor en la càtedra d'Andres Kristol (junt amb Pierre Knecht, com hem dit). Marzys refà la història de com es va gestar la dotació d'aquesta càtedra i com se n'escollí el candidat, i dedica unes paraules a l'activitat de recerca, però també de formació d'estudiants i d'un equip de col·laboradors, del seu successor. Acaba amb uns mots de felicitació, com altrament fan també molts entre la resta dels autors en les seves contribucions, que es clouen o inicien amb uns mots personals.

Les contribucions científiques pròpiament dites es divideixen en quatre seccions. Les dues més extenses (vuit i nou articles, respectivament) són les que encapçalen el volum: «Histoire de la langue française et de la francophonie» (p. 5-124) i «Dialectologie, géolinguistique» (p. 127-272). Dues altres seccions menors (quatre articles cadascuna) recullen articles al voltant d'altres temàtiques també estimades i conreades per Kristol: «Toponymie» (p. 275-319) i «Sociolinguistique et contact de langues» (p. 323-377). Dins de cada secció els articles s'ordenen pel nom de l'autor o autora. El volum es clou amb l'índex (p. 379-381) però, a diferència d'altres volums d'homenatge, no hi trobem una bibliografia de l'homenatge. Tot i que aquestes bibliografies sovint queden depassades perquè els filòlegs continuen fent recerca i publicant després de la jubilació, i tot i que també es poden trobar en altres llocs com les pàgines web de les universitats, tanmateix acostumen a ser útils. Sí que hi ha, abans de la portada, una fotografia ben encertada.

El primer bloc d'articles gira al voltant del tema «història de la llengua francesa i de la francofonia». El componen un total de vuit articles de caràcter divers. Dos són de tema lèxic: Jean-Paul Chauveau ressegueix magistralment la història del verb *sombrier* intr. 'enfonsar-se (un vaixell)' i n'estableix l'etimologia fent recurs, com és sempre necessari, a les llengües romàniques veïnes (p. 37-51). Alain Corbellari presenta els resultats de la seva recerca sobre les narracions del somni en les literatures medievals amb l'estudi del seu vocabulari en francès antic (*penser*, *sembler*, etc) (p. 53-65). Altres dues contribucions

tracten temes de lexicografia: Dorothée Aquino-Weber estudia el camí pel qual diverses expressions de l'argot han entrat a *Les Misérables* de Victor Hugo i també el camí que han fet per entrar en els diccionaris (p. 5-17); a partir de l'experiència en la redacció del *Glossaire des patois de la Suisse romande*, una de les grans empreses lexicogràfiques de Suïssa, Christel Nissile ens presenta l'aprofitament que Littré fa del *Nouveau glossaire genevois* (1852) de Jean Humbert (p. 67-82).

Tocant ja altres temes, Marie-José Béguelin estudia en l'article «Les lexies verbales à pronom vague. Le cas d'*en rajouter*» els clítics sense referent i se centra concretament en l'estudi del cas de *en rajouter* a partir de la base de dades Frantext (p. 19-36). Carine Skupien Dekens (p. 82-97) es basa en uns fragments de sermons de Calví sobre els deu manaments per trobar-hi les marques d'oralitat. A partir d'un text publicat el 1557 i poc retreballat i, comparant-lo, mitjançant eines informàtiques, amb dos altres textos de Calví com a referència, analitza les marques d'oralitat que ja es van difuminant en els dos textos posteriors més revisats per a ser publicats per escrit.

André Thibault, «L'idéologie linguistique dans le discours littéraire antillais. Le mythe du patois normand» (p. 99-114), estudia la ideologia lingüística que hi ha a sota el discurs literari en diversos autors de les Antilles (Patrick Chamoiseau i Raphaël Confiant). Refuta el mite de l'aportació del dialecte normand a la creació dels criolls, revisant un a un els diferents trets que, teòricament, s'haurien d'atribuir al dialecte normand i destaca la base ideològica que hi ha en certes observacions sobre la gènesi dels criolls. Per cloure la secció, l'aspecte més inconformista respecte de la norma lingüística d'Andres Kristol és posat de relleu per la contribució de Jonathan Wegner, que recull alguns passatges de l'humorista francès Pierre Desproges (1939-1988), on parla de llengua i de literatura (p. 115-124).

Nou articles componen la secció de «Dialectologia, geolingüística». És en aquesta secció on es troba la més gran varietat de llengües objecte d'estudi i de llengües de redacció: sense sortir de l'àmbit gal·loromànic, hi ha articles de temàtica francoprovençal i occitana, i, ja en altres àmbits, n'hi ha un dedicat a l'atles lingüístic del ladí dolomític, un als dialectes italians meridionals i un a l'iberoromànic. Tres articles giren al voltant d'atles lingüístics: el de Guylaine Brun-Trigaud, que aplica un algorisme a les dades inèdites de l'ALLOc (p. 127-147), el de Hans Goebel, que presenta les dues parts de l'*Atlante linguistico del ladino dolomítico e dei dialetti limitrofi* (p. 171-186), i el de Jean-Baptiste Martin, que estudia tres mapes («balai», «balayer», «balayures») de l'ALLY i de ALJA (p. 199-207). Tal com l'article de Goebel presentava l'ALD i, en part, el de Brun-Trigaud constituïa també fins a cert punt una presentació del que es pot fer amb el THESOC, l'article de Raphaël Maître (p. 187-198) és una presentació d'una eina lexicogràfica: la base de dades del *Dictionnaire du patois de Bagnes* (al Valais), projecte que també ha comptat amb el suport d'Andres Kristol.

Una altra sèrie d'articles constitueixen presentacions de fets dialectals: Saverio Favre tracta de l'ús i dels matisos semàntics de les formes de futur en el francoprovençal valdostà (p. 149-169), i Rosanna Sornicola, de la variabilitat en els diftongs que es troben en la parla d'una àrea propera a Nàpols (p. 227-251), article que porta a unes conclusions més teòriques i generals. Una projecció històrica tenen els articles de Juan Pedro Sánchez Méndez i Rika van Deyck, que potser són els dos que s'adiuen menys amb l'intítol del capítol. Sánchez tracta de l'aparició de les llengües romàniques en l'escriptura, particularment a la Península Ibèrica, i també resumeix les diferents postures que han pres els estudiosos fins ara davant d'aquest tema (p. 209-226). L'article de Van Deyck parla de la metafonia i el tancament dels timbres vocàlics en gal·loromànic, fent també un repàs de les aportacions d'estudiosos anteriors (p. 253-263). Aquesta secció es clou amb l'article d'Adrien Wyssbrod i Laure Grüner, que editen dos breus poemes francoprovençals de Bernard de Géliu, un militar de Neuchâtel del segle XIX (p. 265-272).

La secció de toponímia consta de quatre articles. Recordarem que Andres Kristol és l'editor del *Dictionnaire toponymique des communes suisses / Lexikon der schweizerischen Gemeindenamen / Dizionario toponomastico dei comuni svizzeri*, de manera que dedicar una part de la miscel·lània d'homenatge a la toponímia respon ben bé als seus interessos de recerca. L'especialista en valdostà Alexis Bétemps tracta de l'oralitat i grafia dels topònims valdostans en un article que també té un vessant sociolingüístic (p. 275-290); després de fer-ne una ràpida presentació, ressegueix com s'han adaptat a l'escriptura al llarg de la història i fins a l'actualitat. Jean-Pierre Chambon investiga l'origen dels topònims

Bouhay d'Amont i *Bouhay d'Aval* al Franc-Comtat (Haute-Saône) (p. 291-297), relacionant-los formalment amb els continuadors del llatí *BOTELLU* 'budell' i identificant el referent de la metàfora toponímica amb una gorja propera que hauria donat nom als poblats. Wulf Müller, professor a la universitat de Neuchâtel com Kristol, reprèn el tema dels topònims amb sufix *-ing* en l'àrea romanda (p. 299-306) i proposa una revisió de les idees preconcebudes a partir de les grafies documentades. L'article del malaguanyat David Trotter¹ (p. 307-319) conjuga, com ell mateix indica, tres camps d'interès d'Andres Kristol: la toponímia, l'anglonormand i la sociolingüística (en menor mesura), ja que parla de la pervivència dels topònims anglonormands a Anglaterra. Tot i que és un inventari relativament petit (l'autor n'exclou escrupolosament els noms de lloc que podrien tenir un origen en un mot de l'anglès mig provinent de l'anglonormand i no directament de l'anglonormand), mostra una implantació estesa i duradora d'aquests noms de lloc.

Finalment, el darrer grup d'articles aborda la sociolingüística i les llengües en contacte; no debades la tesi d'habilitació de Kristol fou sobre l'emblemàtica població de Bivio (als Grisons, la localitat de Suïssa coneguda per ser el poble on es parlen més llengües). Elisabeth Berchtold presenta la situació de poliglòssia a Morat (en alemany, Murten, al cantó de Friburg) en el segle XV (p. 323-328). Morat és de les poques poblacions majoritàriament germanòfones en el cantó francòfon de Friburg; era originàriament romànica però es va germanitzar en la baixa edat mitjana. Més al nord i uns segles més endavant, Georges Lüdi estudia la pràctica lingüística de l'antic episcopat de Basilea en els segles XVII i XVIII també entre el germànic i el romànic (p. 363-377). Dels dos articles restants de la secció, Sara Cotelli analitza les prescripcions i també les descripcions lingüístiques en les cròniques de caire lingüístic publicades per tres autors de Neuchâtel en diaris entre els anys 50 i 70 del segle XX (p. 329-348). De caire més teòric és la contribució de Rita Franceschini, que, tot i posant en primer lloc exemples del francès, analitza el que són els "llocs" on es produeixen els contactes lingüístics (p. 349-362).

Tots els articles són en francès menys tres de la secció de dialectologia: els de Saverio Favre i Rossanna Sornicola, en italià, i el de Juan Pedro Sánchez Méndez, en espanyol. La llengua de la redacció en aquest cas va lligada a la temàtica perquè, com hem vist, també és dels pocs articles el tema del qual no és essencialment gal·loromànic. Naturalment, això va d'acord amb la trajectòria de la recerca i la docència de l'homenatjat, però la circumscripció majoritària a un àmbit lingüístic no treu que la diversitat dels interessos del professor Kristol sigui ben gran, com es reflecteix en el tema dels articles (toponímia, sociolingüística, dialectologia, història de la llengua, anglonormand, etc.). En resum, un volum interessant que ens presenta múltiples facetes de la recerca en lingüística romànica.

Maria-Reina BASTARDAS I RUFAT
Universitat de Barcelona

DOMINGO, Josep M. / LLOVERA, Anna (ed.) (2013): *De realisme: aproximacions i testimonis*. Lleida: Punctum, 423 p.

Segons el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, un «poliedre» es defineix com una «figura limitada per quatre o més cares planes» (DIEC, s.v. «poliedre»). Aquest cos geomètric, doncs, pot tenir nombroses cares o costats, i cadascuna ofereix una perspectiva diferent de la figura, tot i que la figura és sempre la mateixa. El llibre que aquí ressenyem es configura com una mena de poliedre en el qual cadascun dels catorze capítols representa un costat de la nostra figura, el Realisme, i, junts, ens n'ofereixen una perspectiva completa, amb tota la seva heterogeneïtat i complexitat.

De Realisme: aproximacions i testimonis és el novè i darrer número de la col·lecció «El Vuit-cents», del Grup d'Estudi de la Literatura del Vuit-Cents i editada per Punctum. Amb motiu de les jornades in-

1. Vegeu la nota necrològica en aquest mateix volum (p. 608-609).